

Koningslaagte

Inhoud:

1. Inleiding
2. Historie
  - 2.1 Het ontstaan van wierden
  - 2.2 De bedijking
3. Ecologisch belang
4. Maatregelen ten aanzien van weidevogelbeheer.
  - 4.1 Weidevogelbeheer
  - 4.2 Plannen voor de toekomst
5. Persoonlijke natuurbeleving

Bronvermelding

Bijlage: waarnemingen februari tot december 2023.

Inleiding:

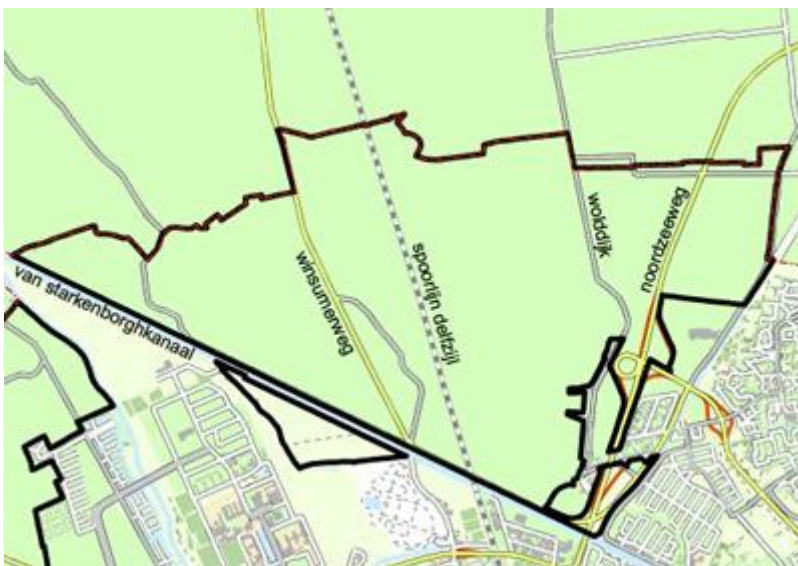
Dit verslag over de Koningslaagte is geschreven in het kader van mijn opleiding tot Natuurgids, bij het IVN, afdeling Groningen/Haren 2023-2024.

De Koningslaagte is een gebied dat ten noorden van het van Starckenborgkanaal en tegen buurtschap Noorderhogebrug aan ligt. Het is ongeveer 35 hectare groot en in het bezit van Stichting het Groninger Landschap. (Zie kaartje.) De Koningslaagte is een onderdeel van het veel uitgestrektere Reitdiep gebied. Het heeft een status van natuurreservaat en is onderdeel van de ecologische hoofdstructuur. Mijn onderzoeksgebied beslaat echter maar een klein deel van deze 35 hectare. Ik heb gedurende het afgelopen jaar extra aandacht gehad voor het gebied dat aan de noordkant tegen het bezoekerscentrum Reitdiep aan ligt. Niet toegankelijk voor bezoekers maar wel heel goed te beschouwen vanaf de oprijlaan naar de boerderij en vanaf het uitkijkpunt naast de boerderij, achter de potstal.

Hoe komt de Koningslaagte aan zijn naam? Uit de boeken komen twee verklaringen naar voren.

- Het zou gaan om land dat in bezit is van de Koning. In dit geval de koning van het Heilig Roomse Rijk, de Duitse Keizer.
- Het zou gaan om het gebied waar ooit een Noormannenkoning is verslagen.

Wat hierna volgt is een korte samenvatting van het ontstaan van het gebied en de inspanningen van dit moment om het gebied als natuurreservaat in stand te houden. Ik eindig met mijn eigen ervaringen.

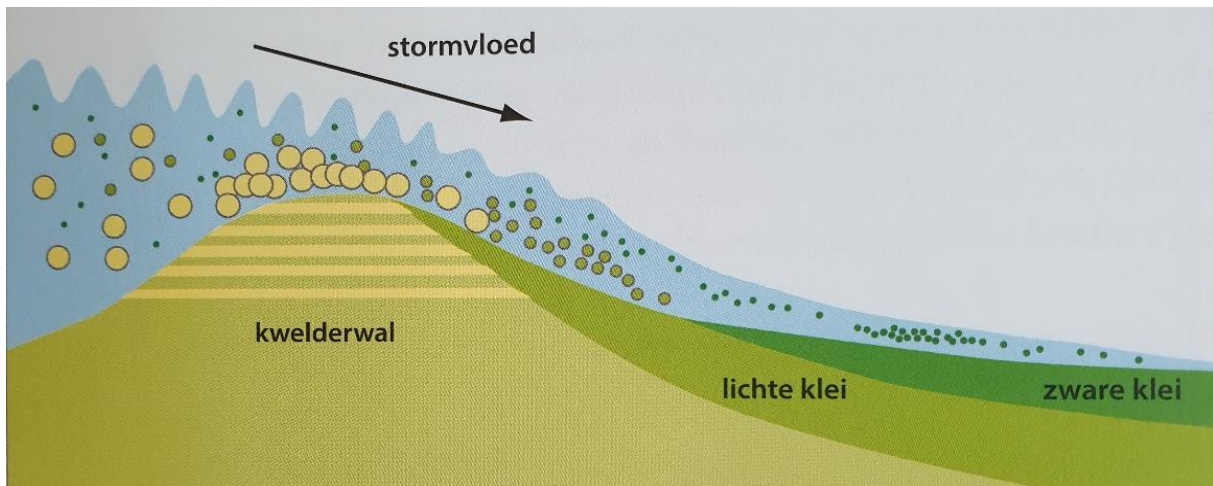

2. Historie:

2.1 het ontstaan van Wierden

De huidige Koningslaagte is gevormd door de loop van de Hunze, de oostelijke rivier die rond de huidige stad Groningen stroomde. De Hunze vond zijn oorsprong op de Hondsrug. Ten noorden van de stad, tussen Selwerd en Harssens, voegde hij zich samen met de A, de rivier die aan de westkant van de Hondsrug zijn oorsprong vindt. Deze uit bovenstaande stromen ontstane rivier stroomde bij Pieterburen uit in de Waddenzee.

Al rond 600 v Chr. trekken mensen met hun vee naar de oeverwallen langs de Hunze. Deze wallen zijn ontstaan doordat de getijdenrivier bij stormvloed sediment afzet op de bestaande rivieroever dieper landinwaarts. Rond 500 v Chr. is er de eerste permanente bewoning. De bewoners verhogen de oeverwallen met klei en mest om zodoende het gehele jaar door, de wierde te kunnen bewonen.

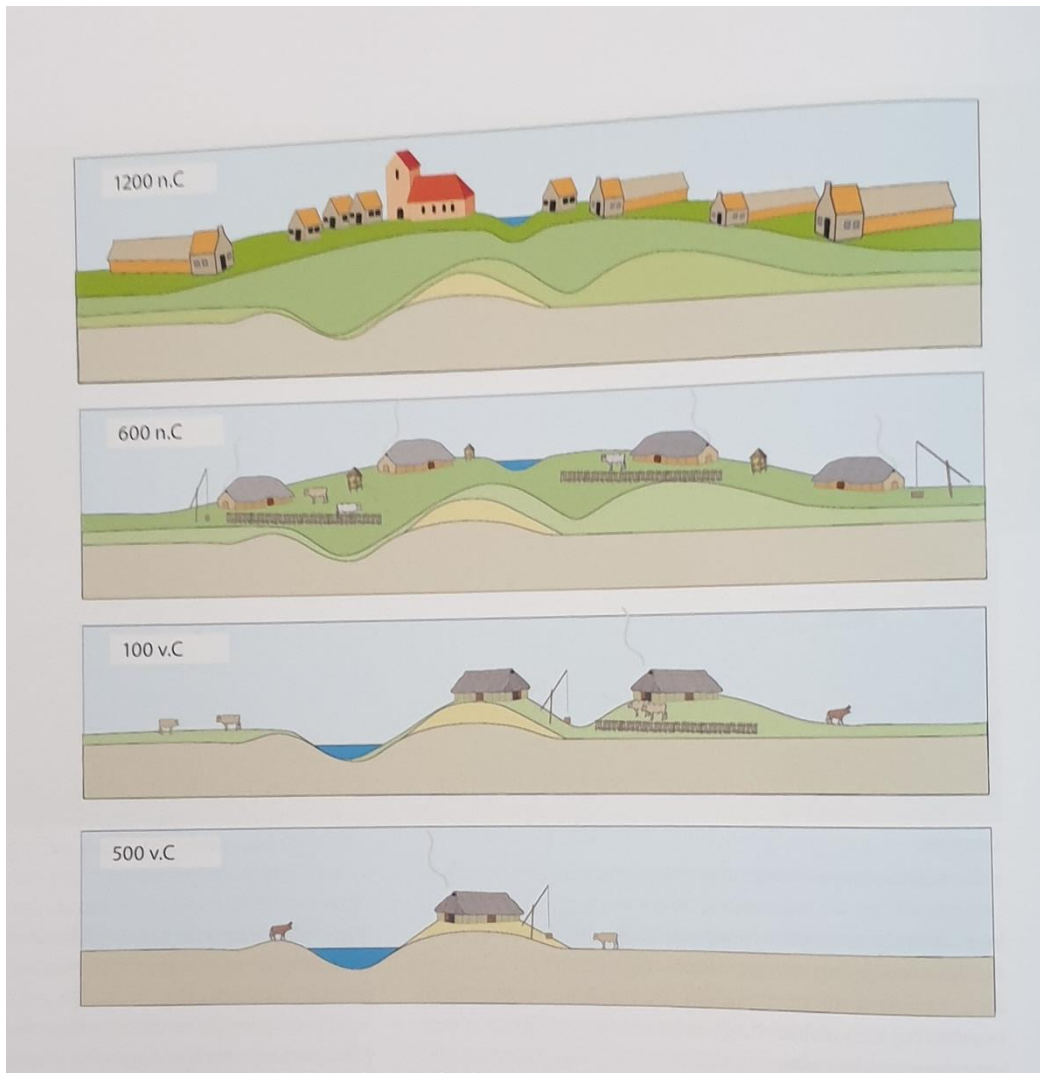

AFB. 1.18

Als bij stormvloed de kwelderwal wordt overspoeld, vallen de grove, zandige deeltjes dicht bij de kust neer, terwijl de fijnste slibdeeltjes zich ver in het binnenland afzetten. Hierdoor ontstaan grote verschillen in de zwaarte van de klei. In de kruin van de kwelderwal zijn de stormvloeden herkenbaar aan de zandige laagjes.

uit: Wierdenlandschap door Ben Westerink, 2023.

De wierden werden gebruikt voor bewoning en het land op de wierde werd bewerkt, in de lager gelegen kwelders kon het vee grazen. De wierde was een goede vluchtplaats tegen het wassende water maar het omliggende land was nog niet beschermd tegen de zee. In eerste instantie maakte men een wierde voor 1 huis of boerderij. Later werden deze huiswierden samengevoegd tot dorpswierden.

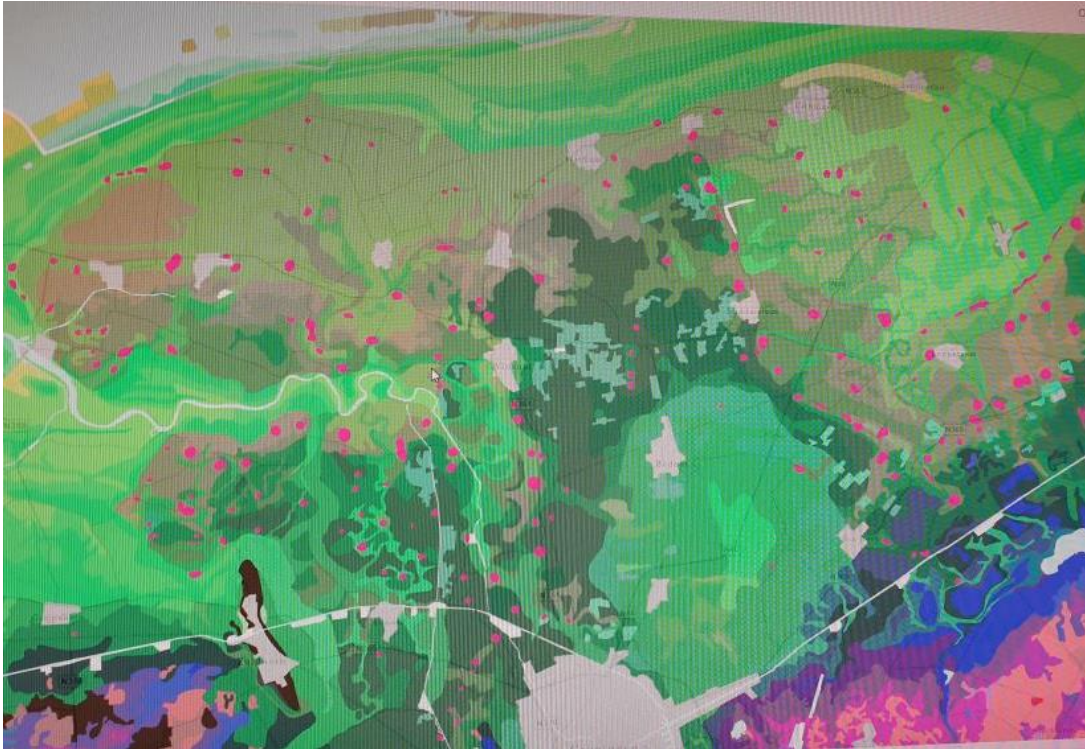
AFB. 2.20

Schematische voorstelling van de groei van huiswierden tot een dorpswierde.

foto 2 uit: Wierdenlandschap door Ben Westerink, 2023

In de vroege Middeleeuwen zo rond 500 na Chr. vormt zich een kwelder- en wierdenlandschap. Dit is rond die tijd het meest dichtbevolkte gebied van Noordwest- Europa. Nog steeds heeft het water hier vrij spel tijdens springvloed en heftige stormen. Maar ook dan zijn de wierden en kweldereilanden een veilige plek voor mens en dier. Gezien deze ontstaansgeschiedenis is het dan ook niet verwonderlijk dat dit Zeekleilandschap wordt genoemd. De bodem bestaat voor grote delen uit zeeklei. Zware klei is slecht te bewerken en minder goed geschikt als landbouwgrond. Door de wierden op te hogen met mest en plaggen word de grond geschikt gemaakt om gewassen te verbouwen.

Bovenstaande afbeelding is de bodemkaart van het gebied ten noorden van de stad Groningen. De verschillende groen en grijsgroen gekleurde gebieden zijn kleisoorten van zware tot licht klei. De grond rond de Koningslaagte bestaat voornamelijk uit kalkarme poldervaaggronden. (Mn85c) Een **poldervaaggrond** is een bodemtype binnen het Nederlandse systeem van bodemclassificatie. Ze behoren tot de hydrokleivaaggronden: het zijn zavel- en kleigronden waarin periodieke hoge grondwaterstanden kunnen voorkomen. Ze hebben geen veen binnen 80 cm en geen donkere bovengrond. Wat verder opvalt aan deze afbeelding zijn de rode stippen, dit zijn wierden.

2.2 de bedijking

De mens zal na 500 na chr. een grote invloed hebben op de ontwikkeling van het landschap. Er is een toenemende behoefte aan landbouwgronden door het groeien van de bevolking. Ook de gebieden rondom de wierden worden ontgonnen. Om het zoute water tegen te houden gaat men dijken bouwen. Door de kerstening worden er steeds meer kloosters gesticht en kerken gebouwd. Vooral het klooster te Aduard heeft een grote invloed op het in cultuur brengen van het landschap. Dit rijke klooster heeft voldoende fondsen om dijken aan te leggen en het ingedijkte land te ontginnen. Een stelsel van sluizen en oude uitgegraven wad prielen zorgt voor de afwatering van het gebied. De strijd tegen het water gaat echter door. Bij stormvloed en heftige stormen breken de dijken nog regelmatig door.

De bedijking van het land langs het wad begint steeds meer vorm te krijgen. Echter is de rivier de Hunze nog steeds een getijdenrivier die bij stormvloed de stad Groningen forse schade kan toebrengen. Het zeewater stroomt dan soms langs de stad tot aan het Zuidlaardermeer. In de 14^e eeuw wordt besloten tot bedijking van de Hunze, om deze overstromingen tegen te gaan. Dan wordt het deel tussen Wierumerschouw en Groningen al rechtgetrokken. Als aanvoerroute naar de stad is de Hunze erg belangrijk. Door zijn sterk meanderende karakter wordt in de 17^e eeuw besloten tot het recht trekken van de rivier tussen Schilligeham en Wetsinge. Het rechte trekken van dit deel van de rivier scheelt de schippers een dag varen.

Het gevolg van dit menselijk ingrijpen is dat de afgesneden stukken rivier niet langer stromen, ze liggen als dode rivierarmen in het landschap. Soms is er nog wel een verbinding met de zee. Het zeewater laat door de getijdenstroming nog steeds sediment achter waardoor de oude rivierarmen dichtslibben met zeelei.

Hoogtekaart uit Noorderbreedte, waarin de oude rivierarmen duidelijk zichtbaar zijn.

Het hele Reiterdiep gebied maar zeker ook Koningslaagte draagt nog de sporen van zijn ontstaansgeschiedenis. Wie goed kijkt ziet de loop van de oude, meanderende Hunze nog liggen in het landschap. Zie kaartje hierboven; waar de verschillende ingrepen en afsnijdingen, rond de stad Groningen, door de eeuwen heen zijn ingekleurd.

De Koningslaagte is een gebied dat al gedurende 2500 jaar in cultuur gebracht en bewoond is. Waar gevochten is tegen het water, Noormannen en andere volkeren die uit waren op de opbrengsten van het in cultuur gebrachte land.

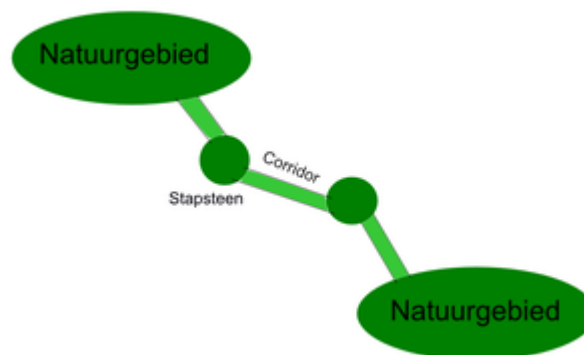

3. Ecologisch belang:

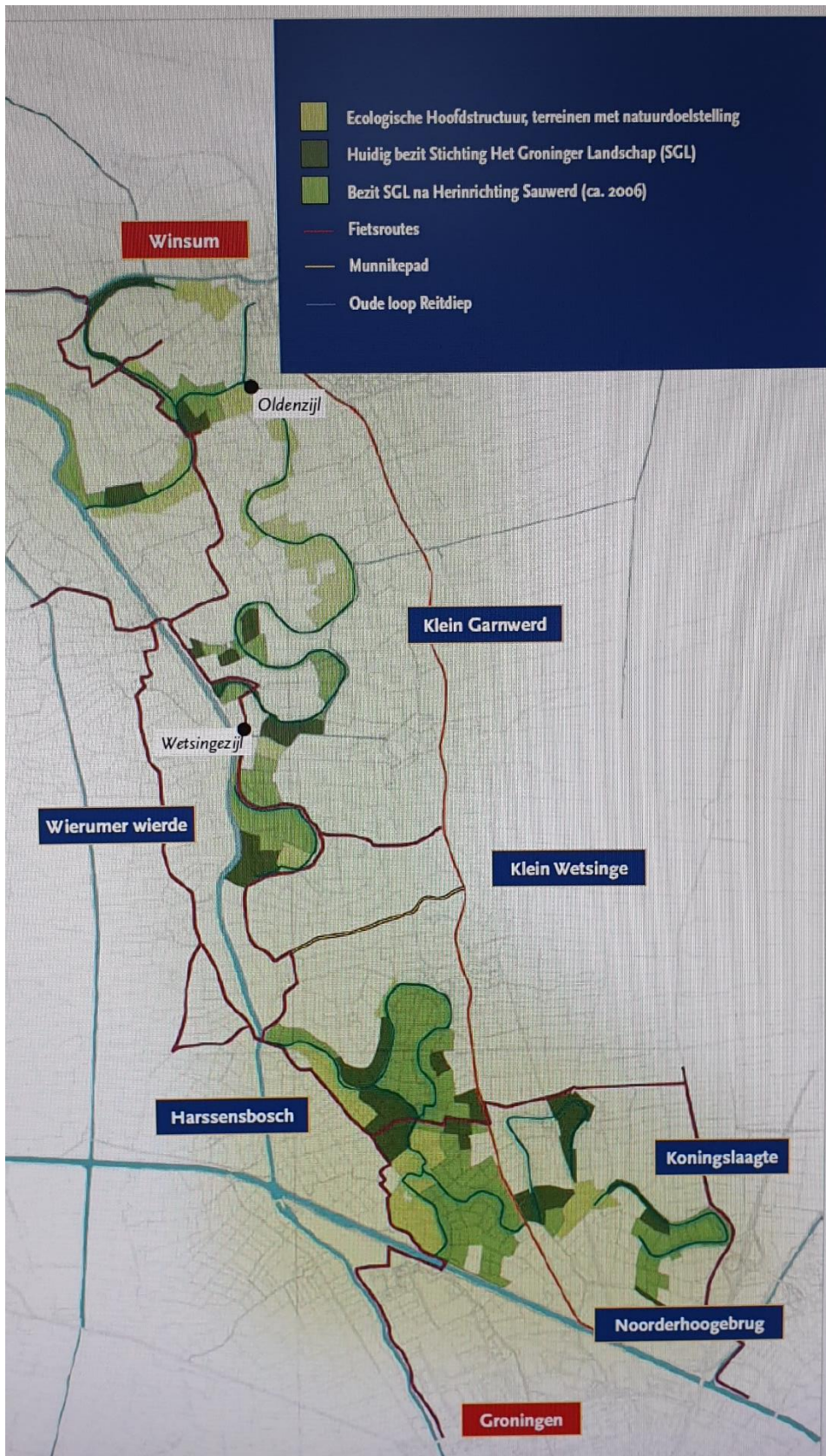
Het Reitdiep gebied is een uniek gebied waarin nog veel aspecten te zien zijn van de rijke historie. Wat hier verloren gaat kan niet meer worden hersteld. Aangezien het niet op andere plekken te vinden is. De stichting het Groninger Landschap zet zich met andere belanghebbenden in om dit gebied te behouden en waar nodig te versterken. Zoals in de inleiding al aangegeven, is het Reitdiep gebied, met de Koningslaagte als deelgebied daarvan, een onderdeel van de ecologische hoofdstructuur.

Een **ecologische hoofdstructuur** is een samenhangend netwerk van bestaande en nog te ontwikkelen belangrijke natuurgebieden in Nederland en vormt de basis voor het nationale natuurbeleid. Het gebied heeft deze status vooral te danken aan de weidevogels. De Scholekster, Grutto, Kievit en Kemphanen die hier broeden. Daarnaast is het een overwinteringsgebied voor Wulpen, Smienten en Goudplevieren. Het Groninger Landschap is overgegaan tot aankoop van meerdere percelen waarbij het totale oppervlakte komt op 540 hectare. Het streven is 780 hectare natuurreservaat waarbij de gebieden minder versnipperd liggen ten opzicht van elkaar.

Door middel van Ecologische verbindingzones worden kerngebieden met elkaar verbonden. Een **ecologische verbindingzone** is een verbinding tussen natuurgebieden (met nieuwe of herstelde natuur) die deel uitmaken van de ecologische hoofdstructuur. Ecologische verbindingzones worden aangelegd om het migreren van dieren en planten tussen natuurgebieden mogelijk te maken (uitwisseling van genen).

Het ontbreken van ecologische verbindingen kan ertoe leiden dat bepaalde natuurgebieden met hun leefgemeenschappen geïsoleerd raken (Dit wordt ook wel habitatfragmentatie genoemd). Het is normaal dat de omstandigheden in een leefgemeenschap niet altijd gelijk zijn. Wanneer een populatie in een slechte periode achteruit gaat, dan bestaat het risico dat een kritische ondergrens overschreden wordt waardoor een organisme verdwijnt. Doordat ecologische verbindingzones leefgemeenschappen met elkaar verbinden, dragen ze bij tot een groter draagvlak voor het voortbestaan van een soort. (uit: ecologische verbindingzones Hunze en Aa's)

Uit: Gebiedsvisie Reitdiep, Het Groninger Landschap

De opbouw van ecologische zones is minimaal 50 meter in breedte, globaal in dwarsprofiel: een bosstrook met tweezijdig een mantel van 5 meter en een zoom van 2 meter, aan één zijde overgaande in een plasdras berm met open water en plaatselijk gras/hooilandjes. Het is van groot belang dat de verschillende diersoorten zich veilig en ongestoord kunnen verplaatsen. Een kerngebied kan zoals in geval van de weidevogel gebieden in Groningen er anders uitzien. Maar een opbouw met verschillende soorten vegetatie en verschillende specifieke landschapselementen zoals een rivier, weiland of houtwallen is van belang voor het versterken van beoogde populaties diersoorten in de kerngebieden

(Illustratie uit: landschapsbeheer Groningen, 10-12-2022. Illustratie RO Visuals)

4. Maatregelen ten aanzien van weidevogelbeheer:

4.1 Weidevogelbeheer

Omdat Groningen een aantrekkelijke en belangrijke provincie is voor weidevogels, is naar aanleiding van het gestaag achteruitgaan van de weidevogelpopulatie, ondanks extra inspanningen, besloten tot een actieplan. De koningslaagte is een van de kerngebieden waar extra inspanningen geleverd worden om de voorwaarden voor broedsucces voor verschillende weidevogels te verbeteren. Het actieplan weidevogels richt zich op gebieden in de gehele provincie. Een van de belangrijkste conclusies is dat alleen beheren in kerngebieden onvoldoende effect heeft op behouden of herstellen van de populatie weidevogels.

Dat heeft drie redenen.

De eerste: de kerngebieden beslaan ruim 30% van alle grasland in Groningen. Buiten de voor weidevogels begrensde gebieden (Nationaal Natuurnetwerk en leefgebied open grasland) bevindt zich nog een aanmerkelijk deel van de weidevogels: zo'n 40% van de grutto's en nog aanzienlijk hogere percentages van bijvoorbeeld Kievit, scholekster en gele kwikstaart. Daarnaast bevindt zich een deel van de weidevogels (ook) op bouwland. Voor behoud en herstel van populaties is ook aandacht nodig voor de (deel-)populaties buiten begrenzingsgebieden.

Ten tweede: als we serieus werk willen maken van populatiegroei, is het steeds nauwer aantrekken van begrenzingsgebieden een riskante strategie. Groei vraagt immers om meer (goed beheerde) oppervlakte in plaats van minder. Met lokaal maatwerk blijken leeggelopen gebieden soms prima weer te kunnen vollopen.

Ten derde, in het verlengde daarvan: de provincie moet worden beschouwd op het niveau van **weidevogellandschappen**. Die leg je lang niet altijd vast door een (ruime) cirkel om bestaande populaties te trekken. Een weidevogellandschap bestaat uit een geschikt (gemaakt) landschap met daarin een aantal robuuste kerngebieden met hogere dichtheden en daaromheen schillen met lagere dichtheden. Zo versterken alle gebiedsdelen elkaar. Dat wil niet zeggen dat de provincie de begrenzing – tegen de trend van de afgelopen jaren in – overal maar weer moet verruimen, maar wel dat er ook los van het provinciaal beleid een solide bescherming moet worden georganiseerd buiten de kerngebieden (uit: Buro NIV Actieplan weidevogels, 2018)

Er zijn meer redenen waarom de weidevogelpopulatie gestaag achteruit gaat. Niet alleen de versnippering en daarmee geïsoleerde ligging van de gebieden is een probleem. Ook de lage waterstand met alle daarbij behorende effecten. De intensieve beweiding van gebieden en de druk van predatoren als vos, wilde kat en roofvogels.

Het Groninger Landschap kiest er daarom voor om in de door hun beheerde gebieden te streven naar de volgende maatregelen:

- Verhogen van de waterstand en natuurlijker waterbeheer
- Maaibeleid aanpassen
- Creëren van kruidenrijk grasland en gezond bodemleven.

Om het gebied aantrekkelijk te maken voor de weidevogels zijn er een aantal maatregelen van bijzonder belang:

- Het verhogen van de waterstand is voor de weidevogels van groot belang. Door grotere aaneengesloten gebieden is het makkelijker om de waterstand te regelen zonder dat omliggende boeren hier hinder van ondervinden. Het verhogen van de

waterstand maakt dat de insecten in de grond dichterbij de oppervlakte komen te zitten waardoor ze beter bereikbaar zijn voor de vogels. Door de huidige lage waterstand is voedsel moeilijker bereikbaar. Een ander voordeel van natuurlijker waterbeheer is dat er een bufferzone gecreëerd kan worden. Waarin schoon water voor het gebied wordt opgeslagen. Door de hogere en wisselende waterstand zal er meer verschil ontstaan tussen droge en natte gebieden. Dit komt Flora en fauna ten goede. In het voorjaar zullen op de drogere gebieden eerder kruidenrijke graslanden ontstaan waar het goede broedplaatsen creëert voor de vogels. Door het langzaam laten wegstromen van het water richting het Reitdiep ontstaan er slikranden langs de oevers die veel voedsel zullen genereren voor vooral de Grutto. De Smient houdt juist van de combinatie grasland met waterpartijen. Elke vogelsoort heeft zo zijn voorkeuren. Er wordt in het beheer getracht hier rekening mee te houden. Het uiteindelijke doel is om de oude meanders van de rivier de Hunze zoveel mogelijk te herstellen en te verbinden met elkaar zodat er weer een natuurlijk stroomgebied ontstaat met zijn eigen dynamiek. Tevens kan dit een oplossing zijn om wateroverlast op andere plaatsen te voorkomen omdat het gebied dan functioneert als bufferzone.

- Het maaibeleid kenmerkt zich door het zogeheten mozaïekbeheer. De verschillende soorten vogels stellen andere eisen aan hun leefgebied. De Kievit houdt van kort grasland om in te broeden, de Grutto juist van wat hoger gras waarin jongen zich kunnen verstoppen ter bescherming tegen roofvogels. Om dit te ondervangen wordt een derde deel van het grasland al vroeg in het voorjaar beweid. De koeien houden het gras kort. Op het andere twee derde deel kan het gras zich ontwikkelen tot kruidenrijk grasland waarin Grutto's kunnen nestelen. Het kruidenrijke grasland levert ook een grote hoeveelheid insecten als voedsel. Het maaien wordt uitgesteld tot na het broedseizoen en na de bloei van de verschillende kruiden en grassen. Daarna kan het land alsnog beweid worden. Het Groninger Landschap werkt voor het beweiden en maaien van het gebied nauw samen met de boeren uit de omgeving. Het doel is om het beleid gedurende langere tijd vol te houden. De vogelpopulatie heeft baat bij continuïteit.
- De bodem in het Reitdiep gebied is van nature al voedselrijk toch kiest het Groninger landschap ervoor om de grond nog verder te verbeteren met mest uit de Potstal bij het bezoekerscentrum aan de woldijk. Deze ruige stalmest zorgt voor een verbetering van het bodemleven mede door het feit dat er veel stro in vermengd zit. Dit kan tevens dienen als nestmateriaal.

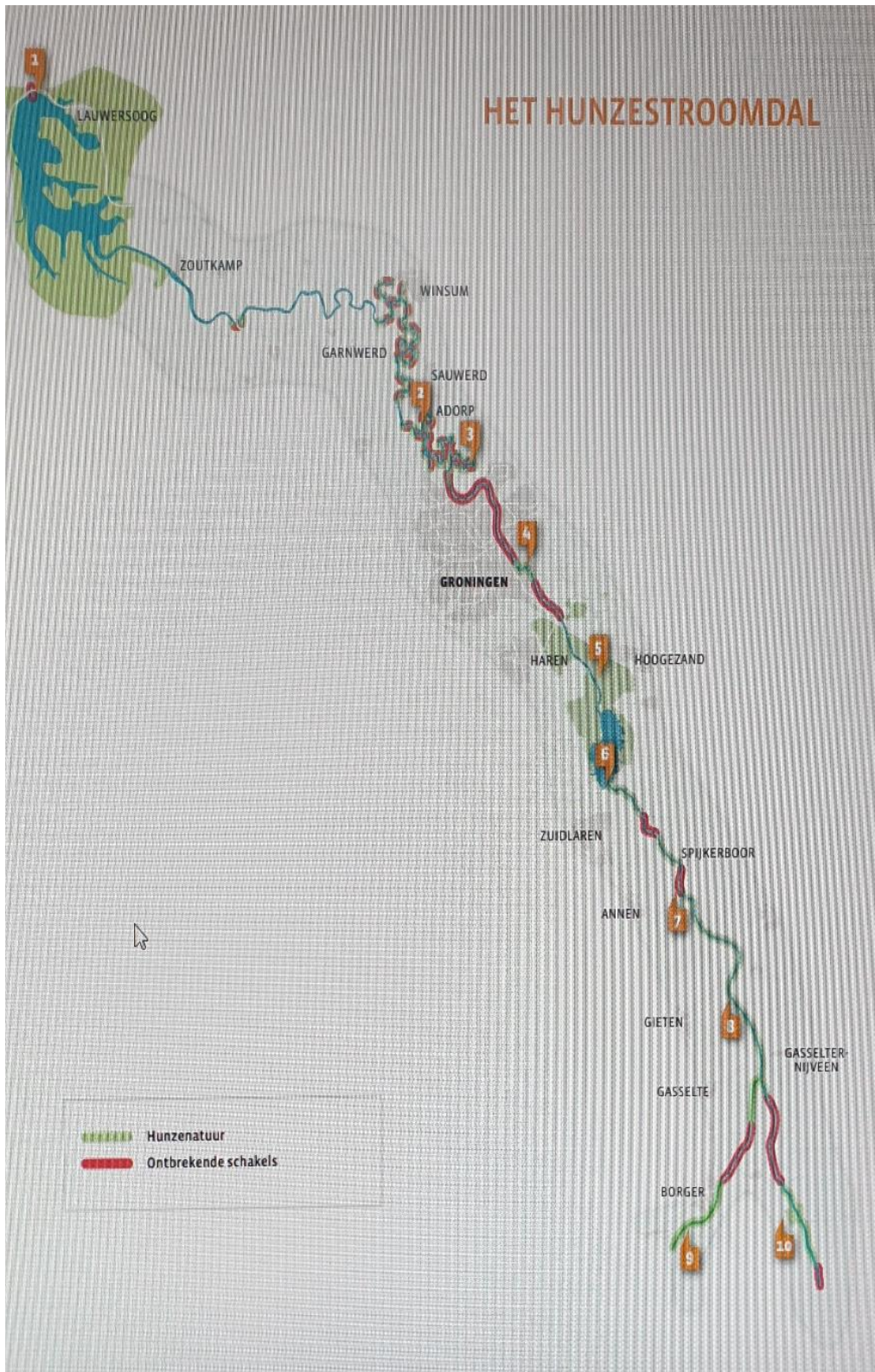
Samenvattend kun je stellen dat bovenstaande maatregelen er gezamenlijk voor moeten zorgen dat de verschillende weidevogels in het voorjaar voldoende broedgelegenheid en voedsel hebben om hun jongen groot te kunnen brengen. Een andere voorwaarde voor de weidevogels is dat er niet teveel verstoring optreedt door menselijke activiteiten. De gebieden zijn dan ook tijdens het broedseizoen niet toegankelijk voor publiek. Gezamenlijk optrekken met alle belanghebbenden heeft een grotere kans op succes.

4.2 Plannen voor de toekomst

In 1995 is de eerste Hunzevisie geschreven. Een samenwerking tussen het Drents Landschap en Groninger Landschap. Hierin lag de focus op het herstellen van de loop van de Hunze tot aan het Zuidlaardermeer. Dit is grotendeels bereikt, met groot succes. Er is een uniek natuurgebied ontstaan met natte natuur. Waar bijzondere planten en diersoorten hun intrede hebben gedaan. Denk aan de Bever en de Witwangsterns. De paradepaardjes van nieuw ontwikkelde natuur op een steenworp afstand van de stad. Het gebied ligt verankerd in het Natuurnetwerk Nederland en delen van het gebied worden gezien als natuurgebied met Europese allure (Natura 2000). De manier waarop er omgegaan wordt met de herinrichting van het landschap mede ten behoeve van het ruimte geven aan water past naadloos in de Europese Kaderrichtlijn Water. Het ontstaan van het gebied heeft alleen tot stand kunnen komen door de nauwe samenwerking tussen de gemeenten, provincies, waterschappen, Gronings- en Drents Landschap en bewoners. Er is 3000 hectare landschap rondom de Hunze in ontwikkeling gebracht tot natuurgebied waarbij de Hunze de verbindende factor is.

In 2014, twintig jaar na de eerste Hunzevisie, is er een nieuwe geschreven. De Hunzevisie 2030. Hierin is de focus komen liggen op de Hunze als rivier van oorsprong tot de monding in het Lauwersmeer. Dit zou betekenen dat de rivier ook weer door de stad Groningen zou stromen. De Gemeente Groningen heeft in het kader van de klimaatadaptatie plannen aangegeven dat ze de Hunze weer een prominenter plek willen geven in de stad. *“De ambitie is om de rivier weer terug te brengen in de stad en te verbinden aan de natuur in het buitengebied. Zodat de Hunze als groene drager van nieuwe ontwikkelingen een plek van betekenis wordt voor mens en dier” uit: Groenplan vitamine G, gemeente Groningen.*

Met deze plannen in het achterhoofd zou de rivier weer een plek krijgen in het landschap van de Koningslaagte. Met een natuurlijker beloop en wisselende waterstanden waar veel verschillende diersoorten en planten van zouden kunnen profiteren. Dit past allemaal bij de plannen die zijn uitgezet voor het weidevogelbeheer. Als de Hunze zijn oude loop mag hernemen zal het cultuurhistorische perspectief van dit gebied alleen nog duidelijker worden aangezien de rivier mede verantwoordelijk is geweest voor het ontstaan en het vormen van het landschap.

Uit: Hunzevisie 2030, De Hunze: wereldnatuur binnen handbereik.

5. Persoonlijke natuurbeleving:

Mijn eerste bezoek in het kader van de opleiding dateert van 25 februari 2023. Ik kende de Koningslaagte als ik langs het gebied Garnwerd fietste over de woldijk en langs Harssensbosch. Ook was ik bekend met de inspanningen van het Groninger Landschap om hier een weidevogel gebied te creëren met plas/dras grasland. Omdat het op 10 minuten fietsen ligt van mijn huisadres en ik altijd zeer geïnteresseerd ben in vogels, leek dit me een uitgelezen gelegenheid om het gebied beter te leren kennen. Mijn waarnemingen gedurende het jaar zijn bijgevoegd in een bijlage.

Op 25 februari is het koud en guur weer, het land is leeg en de wilgen naast de boerderij staan nog niet in knop. De gele kornoelje naast de boerderij bloeit. Ik heb nog niet echt een beeld van het landschap en ben me nog niet bewust van de ontstaansgeschiedenis ervan. Wel realiseer ik me dat de boerderij op een wierde ligt. Belangrijke waarnemingen van die dag zijn voor mij de grote zilverreiger en de smienten. Deze prachtige vogels maken elke keer als ik ze zie mijn dag weer goed.

Op 20 maart zie ik de eerste Grutto's opduiken in het gras. De Grutto is een van de vogelsoorten die gestaag in aantal achteruit gaat. Het Groninger landschap heeft mede vanwege deze achteruitgang in samenwerking met Collectief Groningen West het Actieplan Weidevogels geschreven. Ook de Tureluur laat zich voor het eerst zien en de Smienten zijn nog steeds niet vertrokken naar hun broedgebieden in scandinavië. Er heeft zich in de winter een ondiep meertje gevormd waar veel verschillende soorten eenden en ganzen in rondwaden. Slobeend, Bergeend, Canadese gans, Grauwe gans en Knobbelzwanen zijn vaak geziene gasten. De wilgen naast de boerderij raken in knop, het eerste riet komt boven water in de Zuidslot langs de oprijlaan.

Dan is het half april, mooi zonnig lenteweer. Er is een lichte groene was zichtbaar in de wilgen. Dit is achteraf voor mij de beste dag wat betreft mijn waarnemingen. Het land krioelt van het leven. Het aantal grutto's is toegenomen en ze zijn aan het baltsen. Ik zie de gele en de witte kwikstaart, de tureluur, de kleine plevier en de boerenzwaluw. Met een enthousiast echtpaar die echt alles weten van vogels, sta ik te praten als er plots op 2 meter van ons een jagende hermelijn uit het gras opduikt. Een grote dikke muis in zijn bek. Pas als het diertje op twee meter afstand van ons is realiseert hij zich het gevaar en stopt. Wij zetten een paar passen achteruit en het dier vervolgt zijn weg naar een holletje onder de wilgen naast de boerderij. We zien de hermelijn even later weer over het water zwemmen. Vijf minuten later verschijnt hij opnieuw met een dikke muis in zijn bek. Wat geweldig, nog nooit een jagende hermelijn gezien en nu ineens twee keer. Mijn dag kan niet meer stuk. Ik besluit om nog een stukje door te fietsen. Bij Harssensbosch gaan ineens alle ganzen op de wieden. Het kan niet anders of er is een Zeearend in de buurt. Ook deze spot ik in mijn verrekijker,

wat een geweldenaar. De Kemphanen laten zich zien, in de weilanden rondom het boerderijtje. Ik teer de komende weken op deze super ervaring.

Eind april nemen de waarnemingen toe, vooral in aantallen maar ook in soorten. Meerkoet, tureluur, knobbelzwanen, grutto, kleine plevier, scholekster, witte kwikstaart, slobbeend, wintertaling, grauwe gans, canadese gans, baltsende kievit en grutto, boerenwaluw. Ik hoor de Grutto's en de Kieviten roepen met hun herkenbare geluid. De oprijlaan naar de boerderij wordt steeds mooier met bloeiende paardenbloem, speenkruid, muur en hondsdrif. De wilgen komen langzaam in blad. Tijdens een slootjesexcursie meerdere waarnemingen waaronder de kleine watersalamander. Het is lente.

Ik probeer om op verschillende tijdstippen een bezoek te brengen aan de Koningslaagte. Wat steeds weer opvalt, is de grote vogelrijkdom. Het valt op hoe nat grote delen van het gebied zijn. Ik begin me steeds beter te realiseren dat dit een oud stroomgebied van de Hunze is geweest. Ik denk dat ik de loop van de oude rivier kan zien liggen in het landschap. Op kaarten heb ik gezien dat de Hunze vlak langs de oude boerderij stroomde. Vandaar dat deze op een wierde ligt, om zich te beschermen tegen het water. Het gras is lang en er grazen nog geen koeien. De vogels krijgen alle ruimte om te baltsen en te broeden. In de grote waterplas is het een komen en gaan van grutto's, scholeksters en tureluur. Elke keer wordt ik weer verrast door vogels die ik nog niet eerder heb gezien in het gebied. Vandaag is het de lepelaar, een paartje dat met snelle heen en weer gaande bewegingen van hun snavel aan het foerageren zijn. Door de wind zie je de veren op hun borst wapperen. Er flitsen putters voorbij. De casarca en de krakeenden zijn een mooie aanvulling op de toch al grote hoeveelheid aan eenden soorten. In de lucht is nu niet alleen meer de boerenzwaluw zichtbaar maar ook de huiszwaluw en de gierzwaluw zijn weer terug uit het zuiden. Het is mei en de meidoorn bloeit, zoals zijn naam al doet vermoeden. De oprijlaan is een pracht met al die bloeiende meidoorns vol met witte bloemen. Tussen de grassen groeit de koekoeksbloem, het fluitenkruid en de boterbloem.

In juni begint op te vallen dat het gebied wat begint droog te vallen. Uit het kruidenrijke grasland verschijnen grutto's met jongen. De buizerd vliegt over en zorgt voor paniek onder de ouders. In de verte vliegt een mannetje kiekendief. Wat opvalt, is dat de variëteit in vogel soorten wat begint af te nemen. De groene kikkers in de sloot kwaken wat af. De meidoorn en het fluitenkruid zijn uitgebloeid, er staan nu vooral veel verschillende soorten grassen in bloei.

Eind augustus. Ik ben lang niet geweest. Het land is in rust, er is gemaaid. De waterplas is helemaal verdwenen en is nu volledig dichtgegroeid met grassen. De blaarkoppen van het Groninger landschap grazen in het weiland. Ze liggen te herkauwen in de zon. Het kwetteren van de zwaluwen in de lucht is te horen. In de nesten van de zwaluwen steken de wijd open gesperde bekjes van de jongen niet meer naar buiten. De jongen zijn groot gebracht. Opeens is de statige verschijning van de ooievaar zichtbaar langs de rand van de sloot. Een spreeuwenwolk zwermt door de lucht, al golvend verandert hij steeds van richting, een prachtig gezicht. De meidoorns staan vol in bes.

Begin september ga ik voor de verandering een keer in de avond. Ik ben moe van het werken en heb behoefte om even bij te komen van de drukke dag. Het is warm weer, ik zie de zon langzaam ondergaan en de zwaluwen verzamelen zich op de elektriciteitsdraden. Wat een verschil in sfeer met de drukte van het voorjaar. Geen baltsende vogels en hun specifieke geluiden alleen maar het gekwetter van de zwaluwen. De zon gaat onder en schijnt met een prachtig licht op de rode bessen van de meidoorns. Tot rust gekomen fiets ik naar huis.

Wat mij in augustus zo duidelijk opviel was dat het aantal vogels zo was afgenomen. Andere vogels zijn nu, in oktober, in het landschap zichtbaar. Grote aantallen houtduiven, kraaien en spreeuwen. In een half uur tijd tel ik 6 keer een buizerd in het gras of op de hekken langs het water. Bij de boerderij een eind verderop in het land heeft een torenvalk gebroed. Meerdere torenvalken zijn, biddend, zichtbaar boven het land.

Op 14 oktober moet ik de 4^e mini-excursie doen op de Koningslaagte alleen zijn er weinig vogels te zien. Ik besluit dan ook om mijn praatje vooral te houden over de ontstaansgeschiedenis van het gebied. Nu er gemaaid is en de koeien grazen in het gebied is de oude loop van de Hunze duidelijk zichtbaar. Na maanden kijken en rondlopen, kan ik me niet meer voorstellen dat me dit niet eerder was opgevallen. Voorafgaand aan de excursie heb ik de tijd om nog even rustig vogels te kijken. Ik heb geluk, de slechtvalk komt voorbij, die had ik nog niet eerder gezien.

Eind oktober het is nat en koud weer, er waait een harde wind. Het zal de natste oktober worden sinds de metingen zijn gestart. Het water in de sloten staat hoog en er is weinig beweging zichtbaar op het land. Wel zijn de Smienten weer terug, deze prachtige eenden met hun roestbruine kop en herkenbaar fluiten. Elke keer weer een feestje om ze te zien en te horen. Ik fiets verder de oprijlaan op richting de boerderij. De meidoorns zijn vol met bessen en de Kramsvogels laten dit feestmaal dan ook niet aan zich voorbij gaan. Als ik er aankom vliegen ze in een grote zwerm op. Met moeite vliegen ze tegen de harde wind in.

Eind december besluit ik om voor de laatste keer te gaan kijken zodat ik mijn onderzoeksverslag kan gaan afronden. Ik hoop natuurlijk op de Goudplevier maar deze laat zich helaas niet zien. December is uitzonderlijk nat en zacht geweest. Waar ooit de Hunze in een bocht langs de woldijk stroomde heeft zich weer een grote waterplas gevormd. Meerdere Knobbelzwanen zoeken hun kostje bij elkaar op het water. In de weilanden rondom de boerderij zitten grote groepen Canadese en Grauwe ganzen. Een buizerd vliegt over. De cirkel is rond. De Koningslaagte is weer gevuld met water net zoals in februari met dezelfde soorten vogels. Door het jaar heen heb ik dit kleine stukje land zien veranderen en zien meegaan met de seizoenen.

Aan het begin van de opleiding had ik eigenlijk geen idee wat er van mij verwacht werd ten aanzien van het onderzoeksgebied en het verslag hierover. Het doen van waarnemingen in het gebied en de behoefte voelen om er naartoe te gaan was groot. Soms wat lastig inplannen in een druk weekschema. Steeds hopen op een bijzondere waarneming of ervaring. Maar het lezen over het ontstaan van het gebied en de plannen voor de toekomst heeft mij doen beseffen hoe uniek dit stukje landschap eigenlijk is. Door wat ik nu weet over het gebied en zijn ontstaan snap ik ook beter waarom deze vogels hier graag broeden of overwinteren. Of waarom het land er uitziet zoals het er uitziet. De grote soortenrijkdom heeft mij verrast en dat in een gebied dat tegen de stad Groningen aanligt. Ik zal nog vaak even de fiets pakken om met de verrekijker over het land te turen en tot rust te komen. De plannen voor het gebied zal ik in de toekomst met interesse blijven volgen. Wat zou het mooi zijn als hier weer een rivier meanderend door het land zou gaan. Dan moet ik denken aan het gedicht van Hendrik Marsman.

HERINNERING AAN HOLLAND

**Denkend aan Holland
zie ik brede rivieren
traag door oneindig
laagland gaan,
rijen ondenkbaar
ijle populieren
als hoge pluimen
aan de einder staan;
en in de geweldige
ruimte verzonken
de boerderijen
verspreid door het land,
boomgroepen, dorpen,
geknotte torens,
kerken en olmen
in een groots verband.
De lucht hangt er laag
en de zon wordt er langzaam
in grijze veelkleurige
dampen gesmoord,
en in alle gewesten
wordt de stem van het water
met zijn eeuwige rampen
gevreemd en gehoord.**

Hendrik Marsman,1936

Esther van Barneveld, december 2023.

Bronnen:

- Gebiedsvisie Reitdiep, Het Groninger Landschap
- Buro NIV Actieplan weidevogels, 2018
- Natura 2000 Hunze en Aa's
- Wierdenlandschap, Ben Westerink, 2023
- Landschapsbeheer Groningen, 2022.
- Gebiedsvisie Reitdiep 2030. De Hunze: wereldnatuur binnen handbereik.
- Groenplan vitamine G, gemeente Groningen.

Bijlage:

Waarnemingen:

25-2-23: 11.00 uur winderige en koud

- Knobbelzwanen
- Canadese ganzen
- Kieviten
- Meerkoeten
- Waterhoenen
- Grauwe ganzen
- Scholeksters
- Buizerd
- Grote Zilverreiger
- Blauwe reiger
- Roek
- Haas

De gele kornoelje staat in bloei. De wilgen langs de boerderij nog niet in knop.

20-03-23

- Grutto's
- Tureluurs
- Aalscholvers
- Meerkoeten
- Wilde eenden
- Smienten
- Spreeuwen
- Knobbelzwanen
- Canadese ganzen
- Grauwe ganzen
- Kauwtjes
- Kraaien
- Bergeenden

1^e riet boven water in de Zuidslot.

02-04-23 10.30 zonnig.

- Grutto's
- Tureluurs
- Slobeenden
- Knobbelzwanen
- Meerkoeten
- Kiekendief mannetje
- Bergeenden

14-04-23 11.30 zonnig echt lenteweer

- Tureluurs
- Gruttos heel actief aan het baltsen
- Meerkoeten
- Knobbelzwanen
- Witte kwikstaart
- Gele kwikstaart
- Scholeksters
- Wilde eenden
- Kieviten, balts
- Blauwe reiger
- Boerenzwaluwen
- Slobeenden
- Kleine plevier

Jagende hermelijn met 2x muis

De meidoorn heeft zijn eerste blaadjes.

Fluitekruid ongeveer 10 cm hoog.

Speenkruid bloeit

Muur

Paardenbloem bloeit

Hondsdrif bloeit

Resultaat slootjes excursie: Poelslak, stekelbaarsjes, spinnende waterkever, bootsmannetjes, waterspin larve met 2 of 3 ademprieten, posthoornslak, schrijvertje, schaatsenrijder, vlokreeftje, waterpissebed, rode watermijt.

Bij Harssensbosch: kemphanen en Zeearend.

21-04-23 15.00 uur

- Tureluurs
- Grutto's
- Kleine plevier
- Scholeksters
- Witte kwikstaart
- Slobeenden
- Wintertalingen
- Grauwe ganzen
- Canadese ganzen
- Kieviten balts
- Wilde eend + 8 jongen
- Knobbelzwaan koppel
- Meerkoeten

Meidoorn nu echt knoppen gevormd nog geen bloei

Fluitenkruid hier en daar bijna in bloei.

De zuid sloot vol begroeid de noord sloot blijft achter.

De wilgen naast de boerderij zijn in blad. Hol verstopt achter Fluitkruid.

Els in blad.

27-04-23 11.00 uur koude wind beetje zon

- Grauwe gans + 3 jongen
- Grutto's
- Scholeksters
- Meerkoeten
- Canadese ganzen
- Kieviten
- Nijlganzen
- Knobbelzwaan
- Witte kwikstaart
- Waterhoenen

- Boerenzwaluwen
- Huiszwaluwen
- Buizerd
- Tureluurs

Meidoorn grote knoppen nog geen bloei.

Grote algenklonten in de sloten riet 20 cm boven water uit.

Wilgen naast boerderij volledig in blad, duidelijk paadje zichtbaar richting holletje.

Fluitenkruid bloeit

Paardenbloem bloeit

Hondsdrif bloeit

Koekoeksbloem bloeit.

Harssensbosch:

- Buizerd
- Kemphanen
- Canadese ganzen
- Grutto's veel in het water
- Gele kwikstaart
- Kieviten
- Scholeksters
- Kuifeendjes
- Meerkoeten

22-05-23 19.30 uur warm bewolkt met veel wind

- Grutto's
- Scholeksters
- Tureluurs
- Lepelaars
- Cassarca
- Nijlgans
- Kievieten
- Meerkoeten
- Witte kwikstaart
- Boerenzwaluwen
- Huiszwaluwen
- Gierzwaluwen
- Kraai
- Krakeenden
- Slobeenden
- Putter

Wilgen volledig in blad.

Meidoorn vol in bloei, prachtig.

Koekoeksbloemen

Fluitenkruid

Akkerboterbloem

Grassen

Ereprijs

Hondsdrif

Hegge wikke

Smalle weegbree

Liggende klaver

Veldzuring

Rode klaver

Madeliefjes

04-06-23 11.30 uur warm winderig

- Grutto's met jongen
- Tureluur
- Kieviten
- Boerenzwaluwen
- Huiszwaluwen
- Gierzwaluwen
- Spreeuwen
- Knobbelzwanen
- Meerkoeten + jongen
- Buizerd
- Lepelaar
- Zwartkop
- Huismus

Groene kikkers.

Fluitenkruid bijna uitgebloeid.

Meidoorn uitgebloeid

Grassen staan hoog

Het water trekt weg uit het ven, de sloten staan nog vol met water.

28-08-23 10.00 uur 20 graden zonnig licht bewolkt.

Lang niet geweest. Het land lijkt in rust. Er is gemaaid de waterplas/ven is volledig dichtgegroeid met persicaria/perzikkruid. De koeien liggen te herkauwen. De blaarkoppen uit de potstal worden geweid. De potstal is uitgemest . Het kwetteren van de zwaluwen is te horen en de Eemshavenweg op de achtergrond.

Er zijn nog wel zwaluwen te zien. Ze vliegen flink rond maar de nesten aan de rand van het dak en in de nestkast toren zijn leeg. De jongen zijn inmiddels uitgevlogen.

- Houtduiven
- Boerenzwaluwen
- Torenvalk
- Blauwe reiger
- Knobbelzwaan
- Roeken
- Kraaien
- Wilde eenden
- Kieviten
- Ooievaar
- Meerkoeten
- Spreeuwenwolk
- Buizerd

Zwanebloem bloeit prachtig in de vele sloten.

Veel riet in de sloten beiden inmiddels dicht gegroeid.

Meidoorn langs de weg prachtig vol in bes

De slootkanten zijn gemaaid.

De wilgen hebben prachtige kruinen vol in blad.

17-09-23 10.00 uur bewolkt maar redelijk zacht, er dreigt regen.

- Torenvalk
- Buizerd
- Blauwe reiger
- Kieviten verzamelen
- Houtduif
- Turkse tortel
- Grote zilverreiger
- Huiswaluw
- Spreeuwen verzamelen

Er is gemaaid, de schapen en koeien staan in het land. De contouren van de ouder rivierbedding zijn nu goed zichtbaar.

02-10-2023 14.00 uur. Mooi nazomerweer, rond de 20 graden met een windje.

- Kraaien
- Torenvalken
- Buizerd, 6x in half uur tijd. Doortrekkers vanuit Scandinavië?
- Houtduiven
- Spreeuwen

14-10-2023 8.30 uur, buig wat onstuimig weer.

- Slechtvalk
- Buizerd
- Kievit
- Spreeuwen

29-10-23 10.30 uur. Buiig heel, forse wind.

- Smient
- Blauwe reiger
- Kramsvogel > 100 in de meidoorns. Deze zitten vol met bessen.
- Kievit
- Buizerd

29-12-23 12.00 uur. Na dagen van regen is het droog, winderig weer en een graad of 8.

De Koninslaagte is weer ondergelopen. Er heeft zich weer een waterplas ontwikkeld met daarin fouragerende vogels.

- Knobbelzwanen
- Smienten
- Canadese ganzen
- Grauwe ganzen
- Buizerd
- Torenavk
- Kraaien
- Meerkoeten, in grote groepen bij elkaar.